

Arastırma Makalesi

Toplumsal Cinsiyet Kavramının Anlam Dönüşümünün Kadın Politikalarına Yansıması: Süreklilik ve Kırılma Bağlamında Kamu Politikası Analizi

The Reflection of the Transformation in the Meaning of the Concept of Gender on Women's Policies: A Public Policy Analysis in the Context of Continuity and Discontinuity

Şenay ERAY SARITAŞ

Doç.Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

senay.saritas@hbv.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-9973-8974>

Makale Geliş Tarihi	Makale Kabul Tarihi
22.04.2026	26.05.2026

Öz

Bu çalışma, "toplumsal cinsiyet" kavramının sosyal bilimler literatüründe geçirdiği ontolojik dönüşümün kadın politikalarına yansımalarını kamu politikası analizi çerçevesinde incelemektedir. Kamu politikası belgelerinde "toplumsal cinsiyet" kavramının kullanımından vazgeçilmesinin, bir politika değişimine mi yoksa politika sürekliliğine mi tekabül ettiği sorusu da Türkiye örneği üzerinden yanıtlanmaya çalışılmaktadır. Çalışma, söylemsel kurumsalcılık yaklaşımı temelinde yürütülen bağlamsal söylem analizi ile kavramsal dönüşümü ve politika sorununu açıklamaya çalışmıştır. Buna göre toplumsal cinsiyet kavramı başlangıçta "kadın" odağında şekillenen bir anlam yapısı içinde kullanıyorken 1990'lı yıllardan itibaren postmodernizm ve kuir yaklaşımların etkisiyle kavramın anlam çerçevesi dönüşmeye başlamıştır. Bu süreçte toplumsal cinsiyet kavramı, LGBTQ'yu da içeren ve cinsiyeti çoklu ve akışkan "toplumsal cinsiyet kimliği" ekseninde tanımlayan yeni bir ontolojik zeminde yeniden şekillenmiştir. Çalışmada, bu dönüşümün yalnızca teorik düzeyde kalmayıp akademik literatür ve uluslararası hukuk metinleri aracılığıyla da kurumsallaştığı tespit edilmektedir. Bulgular, bazı ülkelerde 'toplumsal cinsiyet' kavramının politika belgelerinden çıkarılmasının, kavramın terminolojik kullanımına odaklanan yorumların aksine kadın hakları alanında bir politika gerilemesine veya kırılmasına işaret etmediğini; aksine kadın politikalarının "kadın" odağında sürdürülmesine yönelik bilinçli bir süreklilik stratejisi olarak değerlendirilebileceğini göstermektedir. Bu çerçevede Türkiye örneği, kavramın politika belgelerinden çıkarılmasının da bir politika kopuşu değil; kadın politikalarının "kadın" odağında sürdürülmesini mümkün kılan bir strateji olarak değerlendirilebileceğini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak çalışma, politika analizlerinde kavramların yalnızca terminolojik kullanımı yerine dayandıkları ontolojik ve epistemik temellerin dikkate alınması gerektiğini ortaya koymakta; bu yaklaşımın kadın politikalarında "kadın" odağındaki sürekliliğin korunması ve analitik tutarlılığın sağlanması açısından belirleyici olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet; ontolojik dönüşüm, kamu politikası analizi; kadın politikaları; söylemsel kurumsalcılık.

Önerilen Atıf /Suggested Citation

Eray Sarıtaş, Ş., 2026, Toplumsal Cinsiyet Kavramının Anlam Dönüşümünün Kadın Politikalarına Yansıması: Süreklilik ve Kırılma Bağlamında Kamu Politikası Analizi, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 61(2), 2306-2324.

Abstract

This study examines the reflections of the ontological transformation of the concept of “gender” in the social sciences literature on women’s policies within the framework of public policy analysis. It also seeks to answer, through the case of Türkiye, the question of whether abandoning the use of the concept of “gender” in public policy documents corresponds to a policy change or to policy continuity. The study attempts to explain the conceptual transformation and the policy problem through contextual discourse analysis conducted on the basis of the discursive institutionalism approach. Accordingly, while the concept of gender was initially used within a structure of meaning shaped around a focus on “women,” from the 1990s onward the meaning framework of the concept began to transform under the influence of postmodernism and queer approaches. In this process, the concept of gender was reconfigured within a new ontological ground that includes LGBTQ and defines gender along the axis of multiple and fluid “gender identities.” The study finds that this transformation did not remain only at the theoretical level, but also became institutionalized through academic literature and international legal texts. The findings demonstrate that the removal of the concept of “gender” from policy documents in some countries, contrary to interpretations focusing on the terminological use of the concept, does not indicate a regression or discontinuity in the field of women’s rights; rather, it may be regarded as a deliberate strategy of continuity aimed at sustaining women’s policies with a focus on “women.” In this context, the case of Türkiye reveals that the removal of the concept from policy documents does not represent a policy rupture; rather, it may be considered a strategy that enables the continuation of women’s policies with a focus on “women.” Consequently, the study demonstrates the necessity of considering not only the terminological use of concepts in policy analysis, but also the ontological and epistemic foundations on which they are based; and shows that this approach is decisive in terms of preserving the continuity of women-centered policies and ensuring analytical consistency.

Keywords: Gender; ontological transformation; public policy analysis; women’s policies; discursive institutionalism.

1. Giriş

Sosyal bilimlerde kavramlar, belirli ontolojik kabuller ve epistemolojik çerçeveler üzerine inşa edilen düşünsel yapılarıdır. Bu nedenle kavramsal dönüşümler, yalnızca terminolojik ifade biçimlerinde meydana gelen değişiklikler olarak değil; toplumsal gerçekliğin nasıl tanımlandığını, hangi bağlamlar üzerinden anlamlandırıldığını ve buna bağlı olarak kamusal müdahalenin hangi temeller üzerine kurulduğunu yeniden belirleyen süreçler olarak ele alınmalıdır. Bu çerçevede kavramlar, sahip oldukları ontolojik zemin itibarıyla politika araçlarını doğrudan şekillendiren kurucu unsurlar olarak kamu politikalarının merkezinde yer almaktadır. Nitekim bir kavramın anlam yapısında meydana gelen dönüşüm hem akademik bilgi üretiminin hem de politika tasarımının kurumsal mantığını dönüştürme kapasitesine sahiptir (Hall, 1993, s. 279).

Bu bağlamda yaklaşık yarım yüzyıldır sosyal bilimlerle kamu politikaları arasındaki ilişkiyi yeniden yapılandıran temel kavramsal araçlardan biri olan “toplumsal cinsiyet” kavramı, geçirdiği anlamsal dönüşümle birlikte hem kadın çalışmaları hem de kadın politikaları alanının en tartışmalı kavramlarından biri hâline gelmiştir. Kavramların anlam yapılarında meydana gelen dönüşümleri anlayabilmek için o kavram etrafında üretilen bilgi biçimlerine ve sorulan soruların niteliğine bakmak önemlidir. Çünkü kavramlar toplumsal gerçekliği açıklayan ve aynı zamanda hangi gerçekliğin görünür kılınacağını belirleyen epistemolojik çerçevelerdir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, yaklaşık yirmi yıl öncesine kadar toplumsal cinsiyet kavramı çoğunlukla “toplumsal cinsiyet örüntülerini nasıl tespit ederiz?” gibi süreç odaklı soru formatları biçiminde şekillenen; kadın-erkek ilişkilerini ve toplumsal süreçleri açıklamaya yönelik analitik bir sosyal bilim kavramı olarak kullanılmaktaydı. Ancak zamanla kavramın kullanım biçimi ve dayandığı ontolojik zemin değişmiş; gündelik dile de yansıyan hali ile daha fazla “toplumsal cinsiyet kimliğinin nedir?” (what is your gender?) sorusu etrafında kurulan ve çoklu cinsiyet rejimini esas alan kimlik temelli bir çerçeve içinde kullanılmaya başlanmıştır. Bu değişim yalnızca terminolojik bir farklılaşma değildir. Soru formundaki bu değişim aynı zamanda kavramın neyi açıkladığına, hangi özneyi merkeze aldığına ve hangi politika alanlarını şekillendirdiğine ilişkin daha kapsamlı bir dönüşüme işaret etmektedir. Kavramın gündelik yaşamdaki kullanım biçimlerinde dahi gözlemlenebilen bu ontolojik dönüşüm, kadın politikalarının hangi kavramsal temeller üzerinde şekillendiği ve bu temellerde meydana gelen değişimlerin politika alanına nasıl yansıdığı sorusunu gündeme getirmektedir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet kavramının değişen anlam yapısı ile kadın politikalarında gözlenen değişim ve süreklilik dinamikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi önemli bir analitik mesele olarak ortaya çıkmaktadır.

1990'lı yıllardan itibaren uluslararası sözleşmeler ve politika belgeleri aracılığıyla kurumsallaşan toplumsal cinsiyet kavramı, başlangıçta kadın-erkek eşitliği ekseninde şekillenen kadın politikalarının temel referans çerçevesini oluşturmuştur. Ancak 2000'li yıllarla birlikte, özellikle postmodern ve kuir yaklaşımların etkisiyle kavramın anlam yapısında belirgin bir dönüşüm yaşanmış; kadın-erkek ilişkilerini açıklayan analitik bir kategori olmaktan çıkarak, giderek daha fazla "toplumsal cinsiyet kimliği" ekseninde ve cinsiyeti çoklu-akışkan bir formda tanımlayan yeni bir anlam rejimi içinde kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönüşüm, teorik bir değişim olmanın ötesinde, kadın hareketlerinin ve kadın politikalarının işlevini de köklü biçimde etkileyen bir sürece işaret etmektedir. İki yüzyılı aşkın bir süredir "kadın" odağında yürütülen mücadeleler sonucunda elde edilen hakların, odak noktasındaki bu kayma nedeniyle aşınmaya başladığı; hak mücadelesi ve kazanımlar açısından ise önemli meşruiyet tartışmaları ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Bu çerçevede hem kadın hareketinde hem de kadın politikalarında "kadın" kategorisi etrafında kurulan çerçevenin dönüşümü; kadınlara özgü sorunların da meşruiyetini ve görünürlüğünü de önemli ölçü de etkilemiştir.

Toplumsal cinsiyet kavramının geçirdiği bu dönüşüm, kadın çalışmaları ve kamu politikaları literatüründe önemli tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Özellikle kavramın kadın-erkek eşitliğini açıklayan analitik bir çerçeveden uzaklaşarak, LGBTQ (Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans ve Queer) bireyleri de kapsayan toplumsal cinsiyet kimliği ekseninde yeniden tanımlanması, kadın politikalarının odağı ve hedef kitlesi konusunda farklı değerlendirmelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu bağlamda kavramın dönüşen anlam yapısını ve beraberinde getirdiği odak kaymasını kadın politikaları ve politika paradigmatları açısından uygun bulmayan Türkiye gibi bazı ülkelerde, 2010'lu yıllarla birlikte toplumsal cinsiyet kavramı politika belgelerinden çıkarılmaya başlanmıştır. Bu durum, bir kısım sosyal bilimci tarafından "politika gerilemesi" ya da "hak kaybı" olarak nitelendirilmiştir (Butler, 2021; Kuhar & Paternotte, 2017; Graff & Korolczuk, 2022). Ancak yapılan analizlerin ontolojik temeline bakıldığında, bu açıklamaların yalnızca kavramın terminolojik varlığına odaklandığı ve kavramın anlam yapısında meydana gelen ontolojik dönüşümü yeterince dikkate almadığı görülmektedir. Oysa bir kavramın dayandığı ontolojik zemin değiştiğinde, yalnızca terminolojik değişim üzerinden değerlendirme yapmak politika analizinde metodolojik bir tutarsızlığa yol açabilmektedir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet kavramının politika belgelerindeki kullanımına ilişkin tartışmaların, kavramın geçirdiği ontolojik dönüşüm dikkate alınmadan açıklanması analitik açıdan yetersiz kalmaktadır. Çalışmanın temel problemi de bu bağlamda kavramsal dönüşüm ile politika dönüşümü arasındaki ilişkinin ontolojik düzeyde yeterince analiz edilmemesidir. Bu doğrultuda çalışma, toplumsal cinsiyet kavramının değişen anlam yapısının kadın politikalarının oluşturulma süreçlerine nasıl yansıdığını incelemeyi amaçlamaktadır.

Çalışma, kuramsal çerçevesini söylemsel kurumsalcı yaklaşım üzerine inşa etmektedir. Bu kapsamda analiz iki düzlem üzerinden yürütülmektedir: bir yandan kavramın sosyal bilimlerde geçirdiği ontolojik dönüşüm ve bu dönüşümün ölçüm ve kayıt pratikleri aracılığıyla nasıl kurumsallaştığı incelenirken; diğer yandan uluslararası hukuk ve politika belgelerinde kavramın nasıl norm ürettiği açıklanacaktır. Bu iki katmanlı analiz sayesinde, kavramın ontolojik dönüşümünün niteliği ile bu dönüşümün hangi bağlamsal çerçeveler içinde kurumsallaştığı açıklanmaya çalışılacaktır.

Teorik analizlerinin yanı sıra çalışma, toplumsal cinsiyet kavramının ontolojik dönüşümünü Türkiye örneği üzerinden tartışmayı planlamaktadır; Türkiye'yi, "kimlik" odağındaki yeni anlam yapısı ile toplumsal cinsiyet kavramını kadın politikaları alanında kullanmaya devam eden ülkelerle karşılaştırmalı bir bağlam içerisinde ele almaktadır. Bu çerçevede, sosyal bilimler alanında kuir teorinin yarattığı dezenformasyonun aksine, kadın politikalarından esas ve özsel bir ayrılmanın, değişen anlam yapısıyla birlikte toplumsal cinsiyet kavramını kullanmaktan vazgeçen ülkelerde mi yoksa; kavramın kullanımına devam eden ülkelerde mi gerçekleştiği ontolojik olarak tartışmaya açılmaktadır. Buna bağlı olarak, postmodernizm ve kuir yaklaşımın neden olduğu anlamsal kaymalar ile kavramsal muğlaklığın, kadın politikalarında "kadın sorunu" odağında nasıl bir aşınma ve yön kayması yarattığı, kamu politikası analizi aracılığıyla görünür kılınması hedeflenmektedir. Bu bağlamda, kamu politikası analizlerinin yalnızca terminolojik düzeyde değil, kavramların söylemsel ve ontolojik temelleri dikkate alınarak yürütülmesi gerekmektedir. Özellikle kadın çalışmalarında kuir yaklaşımın yol açtığı kavramsal belirsizlikten çıkabilmek, ancak paradigmat düzeyde derinlikli analizler yürüterek ve "kadın" odağını muhafaza eden çözüm önerileri geliştirmekle mümkündür.

Bu çalışma, tam da bu gereklilikten hareketle, toplumsal cinsiyet kavramında meydana gelen ontolojik dönüşüm ile kamu politikalarındaki değişimler arasındaki ilişkiyi analitik bir düzlemde yeniden kurmayı; mevcut epistemik ve kavramsal belirsizlikleri aşarak kadın politikalarının “kadın” odağını görünür kılmayı ve kuramsal olarak yeniden temellendirmeyi amaçlamaktadır. Bu yönüyle çalışma, politika analizi yürütürken; kavramsal düzeyde yaşanan dönüşümlerin kadın politikaları üzerindeki etkilerini paradigmatik bir sorgulama çerçevesinde yeniden değerlendirmeye açmaktadır.

2. Metodolojik Arka Plan ve Kavramsal-Analitik Çerçeve

Kamu politikası analizlerinde bir dönüşümün mahiyetini doğru biçimde tespit edebilmek, politika çıktıları ile bu çıktıları şekillendiren kavramsal çerçevenin ontolojik ve epistemik temellerinin bir arada analiz edilmesini gerektirir. Bu nedenle çalışmada, politika değişimini politika çıktılarının yanı sıra politika alanını yapılandıran kavramların anlam dönüşümü üzerinden inceleyen bilimsel bir kamu politikası analizi benimsenmiştir. Nitekim Kraft ve Furlong’un sınıflandırmasına göre politika analizleri profesyonel, siyasal ve bilimsel olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Profesyonel politika analizlerinde kamusal sorunları çözmek için alternatif kamu politikaları analiz edilirken; siyasal politika analizleriyse tercih edilen politikaları savunmak ve desteklemek amacıyla yürütülen analizlerdir. Bu tarz analizler daha çok “ideolojik” açıklamalar niteliğinde de kalmaktadır. Bilimsel kamu politika analizinde ise problemin doğasını diğer bir ifadeyle problemin ontolojik zeminini açıklamak esastır (Kraft & Furlong, 2004, ss.7-10). Bu çerçevede, toplumsal cinsiyet kavramının politika belgelerinden çıkarılması sürecinin kadın politikaları açısından bir süreklilik mi yoksa bir kopuş mu ifade ettiğini değerlendirebilmek için kavramın semantik dönüşümü ve bu dönüşümün dayandığı ontolojik zemini tahlil etmek için bilimsel bir kamu politikası analizi yürütülecektir.

Politika alanında gözlemlenen değişimlerin niteliğini belirleyebilmek için, kavramsal çerçeve ile politika araçları arasındaki uyumun incelenmesi gerekmektedir. Kavramın dayandığı ontolojik zemin ile politika uygulamalarının kurumsal mantığı arasındaki uyumsuzluk, literatürde paradigmatik uyumsuzluk olarak tanımlanmaktadır (Hall, 1993; Schmidt, 2008; Kuhn, 1962). Bu nedenle çalışmada, politika ajandasındaki kavram değişikliklerinin bir politika değişimine işaret edip etmediği, kavramın epistemik belirleyicileri olan sosyal bilimler literatürü ile uluslararası norm üretim süreçleri birlikte ele alınarak analiz edilmektedir.

Bilimsel bir kamu politikası analizi yürütürken, kavramların hangi epistemik zemin içinde üretildiğini ve bu zeminin nasıl kurumsallaştığını açıklayabilmek için söylemlerin oluşum sürecini incelemek gerekmektedir. Bu bağlamda çalışmada, yeni kurumsalcı yaklaşımlar içerisinde yer alan söylemsel kurumsalcılık yaklaşımı analitik çerçeve olarak benimsenmiştir. Schmidt’e göre kurumlar, fikirler ve anlam çerçeveleri üzerine inşa edilir; bu fikirler, politika aktörlerinin tercihlerini, seçeneklerini ve bu seçeneklerin sıralanışını belirleyen temel unsurlardır (Schmidt, 2008; Schmidt, 2010). Bu yönüyle söylem, yalnızca dilsel bir ifade değil, belirli ontolojik ve epistemik kabullerin kurumsal form kazandığı bir yapı olarak değerlendirilmelidir. Bu nedenle söylemsel kurumsalcılık yaklaşımı, kavramsal dönüşüm ile politika çıktıları arasındaki ilişkiyi analiz etmek açısından çalışmanın metodolojik çerçevesi ile uyumlu bir zemin sunmaktadır. Bu kuramsal çerçeve doğrultusunda çalışmada, Türkiye’de son yıllarda “toplumsal cinsiyet” kavramının politika ajandasındaki konumunda meydana gelen değişimin niteliğini değerlendirebilmek amacıyla nitel bir söylem analizi yürütülmektedir. Analiz, kavramın anlam yapısını belirleyen iki temel kanal üzerinden gerçekleştirilmektedir: sosyal bilimler literatürü ve uluslararası hukuk/norm üretim süreçleri. Sosyal bilimler alanı, kavramın epistemik çerçevesinin üretildiği temel alanı oluştururken; uluslararası hukuk ve ulusüstü kurumlar, bu çerçevenin normatif ve kurumsal düzeyde sabitlenmesinde belirleyici rol oynamaktadır (Finnemore & Sikkink, 1998, s. 894).

Bu iki alanın birlikte ele alınması, kavramın hem teorik düzeyde hem de normatif ve kurumsal düzeyde nasıl anlam kazandığını ve hangi ontolojik zemin üzerinden sabitlendiğini analiz etmeye imkân vermektedir. Bu nedenle çalışmada söylem analizi, kavramın farklı “bağlam”lar içinde kazandığı anlamları bütüncül biçimde incelemeye imkân veren “bağlamsal söylem analizi” yöntemi ile yürütülmektedir. Bağlamsal söylem analizi, metinleri içeriklerinin yanı sıra, içinde üretildikleri tarihsel, kurumsal ve epistemik bağlamla birlikte ele alarak anlamın nasıl kurulduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır (Wetherell et al., 2001). Bu çerçevede toplumsal cinsiyet kavramının dönüşümü, kadın politikalarında nasıl bir paradigmatik değişim olduğunu açıklayabilmek için, dönüşen “bağlam”ları ile ele

alınmaktadır. Dolayısıyla çalışmada, kavramın farklı dönemlerde hangi anlam yapıları içinde kurulduğu ve bu anlam yapılarından hangisinin baskınlaşarak kurumsallaştığı, bağlamsal söylem analizi aracılığıyla incelenmektedir.

3. Sosyal Bilimlerde “Toplumsal Cinsiyet” Kavramının Semantik Dönüşümü ve Kurumsallaşma Süreci

1970’ler sonrası “toplumsal cinsiyet” kavramı ile beraber ortaya çıkan kadın politikaları alanı, son yirmi yıl içerisinde hem politika ajandalarında hem de bu ajandaların dayandığı kavramsal çerçeveler düzeyinde önemli değişimler geçirmiştir. Ancak kadın politikalarında gerçekleşen bu dönüşüm doğrudan politika değişimi olarak okunamaz; zira kamu politikaları kurumsal düzenlemelerden ibaret değildir. Aynı zamanda kamu politikaları, politika sorunlarının nasıl tanımlandığını, hangi aktörlerin meşru kabul edildiğini ve hangi bilgi biçimlerinin geçerli sayıldığını belirleyen kavramsal ve epistemik çerçevelerden oluşur. Bu nedenle politika değişimini analiz edebilmek için, politika alanını yapılandıran kavramların anlam yapılarında meydana gelen dönüşümlerin incelenmesi gerekmektedir. Çünkü kavramlar sosyal bilimlerde ontolojik temel denilen belirli kabulleri taşıyan ve politika alanının sınırlarını çizen düşünsel çerçevelerdir (Hall, 1993).

Bu bağlamda bir politika alanında tutarlılıktan söz edebilmek için, politika hedefleri, kullanılan kavramsal çerçeve ve uygulama araçları arasında ontolojik ve epistemolojik düzeyde bir uyum bulunması gerekmektedir. Kavramın dayandığı anlam zemini ile politika araçlarının kurumsal mantığı arasındaki kopuş ise literatürde paradigmatik uyumsuzluk olarak tanımlanmaktadır (Hall, 1993, s. 279; Schmidt, 2008, s. 314; Kuhn, 1962, s. 52). Dolayısıyla toplumsal cinsiyet kavramı etrafında şekillenen politika alanındaki değişimi değerlendirmek, yalnızca formel düzenlemeleri değil, kavramın dayandığı ontolojik zemindeki dönüşümü de analiz etmeyi zorunlu kılmaktadır.

Kavramların anlam yapıları farklı biçimlerde değişime uğrayabilir. Bu değişim bazen anlam genişlemesi şeklinde gerçekleşirken, bazen de kavramın dayandığı ontolojik zeminin yer değiştirmesiyle ortaya çıkan daha derin bir anlam dönüşümü diğer bir ifade ile “semantik dönüşüm” şeklinde ortaya çıkar. Semantik dönüşüm durumunda kavram, terminolojik olarak aynı isimle kullanılmaya devam etse de birden fazla anlam yapısı üretir ve bu anlam yapılarından hangisinin kurumsallaştığı, kavramın hangi ontolojik zeminde sabitlendiği ile ilişkilidir (Blank, 1999; Geeraerts, 2010; Saussure, 1916/2011). Bu nedenle bir kavramın farklı toplumsal ve siyasal bağlamlarda birden fazla anlam kümesine sahip olması mümkün olmakla birlikte, bu anlamlardan yalnızca biri literatür, metodoloji ve hukuki düzenlemeler aracılığıyla baskın hâle gelerek kavramın temel kullanım biçimini oluşturur. Bu durum, kavramın semantik dönüşümünün teorik olmanın yanı sıra kurumsal bir süreç olduğunu da göstermektedir. Bu bağlamda bu bölüm içerisinde de toplumsal cinsiyet kavramının ortaya çıkışı ve anlam dönüşümü incelendikten sonra, bu dönüşümün hangi anlam yapısı üzerinden kurumsallaştığı sırasıyla analiz edilmektedir.

3.1. Toplumsal Cinsiyet Kavramının Sosyal Bilimlerde Kullanımı ve Ontolojik Dönüşümü

Politika alanında kullanılan kavramların geçirdiği ontolojik dönüşümleri anlayabilmek, bu kavramların zaman içinde nasıl farklı anlamlar kazandığını ve hangi bağlamlarda yeniden tanımlandığını incelemeyi gerektirir. Söylemsel kurumsalcılık yaklaşımı, fikirlerin ve söylemlerin politika süreçlerinin oluşumundaki etkisini merkeze alması bakımından, bu tür dönüşümlerin analizinde önemli bir kuramsal çerçeve sunmaktadır (Schmidt, 2008; Schmidt, 2010). Bu yaklaşıma göre kurumlar yalnızca kurallar ve örgütsel yapılardan ibaret değildir; aynı zamanda belirli anlam dünyalarının ve düşünsel çerçevelerin kurumsallaşmış biçimleridir. Bu nedenle kavramların anlam yapısında meydana gelen değişimler, politika tercihlerinin arkasındaki bilişsel ve kurumsal mantığın dönüşümünü anlamak açısından da belirleyici bir öneme sahiptir.

Toplumsal cinsiyet kavramı, sosyal bilimlerde bu tür bir anlam ve bağlam dönüşümünün en görünür örneklerinden birini oluşturmaktadır. İlk dönemlerde cinsiyet, biyolojik determinizm çerçevesinde sabit ve doğa temelli bir kategori olarak değerlendirilmiş; toplumsal eşitsizlikler de büyük ölçüde biyolojik farklılıkların sonucu olarak açıklanmıştır. Her ne kadar “toplumsal cinsiyet” kavramı bu dönemde doğrudan kullanılsa da biyolojik cinsiyet ile toplumsal olarak kurulan cinsiyet rolleri arasındaki ayrımı tartışan ilk düşünsel yaklaşımlar 1950’li yıllarda ortaya çıkmaya başlamıştır. Simone de Beauvoir’ın “Kadın doğulmaz, kadın olunur” ifadesi, biyolojik cinsiyetin kadınların toplumsal

konumunu açıklamakta tek başına yeterli olmadığını vurgulayarak cinsiyetin toplumsal boyutunu görünür hâle getirmiştir. Bu yönüyle Beauvoir, toplumsal cinsiyet düşüncesinin erken dönem kurucu isimlerinden biri olarak değerlendirilebilir (de Beauvoir, 1949/2019). Toplumsal cinsiyet kavramını sosyal bilimler literatüründe doğrudan kullanan ilk isimlerden biri ise John Money olmuştur. Money, kavramı biyolojik cinsiyetten (sex) farklı ancak onu bütünüyle reddetmeyen bir çerçevede, özellikle interseks vakalarına referansla kullanmıştır (Money, 1955, s. 254). Bununla birlikte kavramın bu ilk kullanım biçimi, sosyal bilimler literatüründe hemen kurumsallaşamamış; toplumsal cinsiyetin analitik bir kategori olarak yerleşmesi daha sonraki teorik tartışmalarla mümkün olmuştur (Scott, 1986).

Kavramın feminist literatür içindeki ilk sistematik kullanımı ise özellikle Ann Oakley’in çalışmalarıyla belirginleşmiştir. Oakley, toplumsal cinsiyet kavramını biyolojik determinizmden ayırarak, biyolojik cinsiyet temelinde üretilen toplumsal roller ve anlamlar bütünü şeklinde ele almıştır. Bu yaklaşımda toplumsal cinsiyet, “kadın” odağında tanımlanan; kültürel ve kurumsal süreçler içinde yeniden üretilen toplumsal ilişkileri açıklayan bir kategori olarak kullanılmaktadır (Oakley, 1972, s. 16). Sonraki dönemde Scott ile West ve Zimmerman’ın çalışmaları da kavramı daha ilişkisel ve etkileşimsel bir süreç olarak ele almış; toplumsal cinsiyeti sabit bir kategori yerine toplumsal etkileşimler içinde sürekli yeniden üretilen bir yapı olarak tanımlamıştır (Scott, 1986, s. 1067; West & Zimmerman, 1987, s. 126). İlk döneminden 1990’lı yıllara kadar toplumsal cinsiyet kavramı, sosyal bilimler literatürü içinde farklı anlamsal genişlemeler geçirerek varlığını sürdürmüştür. Ancak 1990’larla birlikte postmodern yaklaşımın etkisi altında kavramın ontolojik zemininde daha köklü bir dönüşüm süreci ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle post-yapısalcı yaklaşımlar, toplumsal cinsiyet kavramının anlam çerçevesini önemli ölçüde değiştirerek yalnızca toplumsal cinsiyeti değil, biyolojik cinsiyetin ontolojik statüsünü de tartışmaya açmıştır. Bu süreçte Foucault, Butler ve Laqueur’un çalışmaları kavramın dönüşümünde belirleyici bir rol oynamıştır. Foucault’nun cinselliğin tarihsel ve söylemsel olarak kurulduğuna ilişkin analizleri, modern dönemde “doğal” ve değişmez kabul edilen kategorilerin aslında belirli bilgi ve iktidar ilişkileri içerisinde üretildiği düşüncesine dayanmaktadır. Bu yaklaşım, cinsiyetin yalnızca biyolojik bir gerçeklik olarak değil, aynı zamanda söylemsel olarak inşa edilen bir kategori olarak değerlendirilmesine zemin hazırlamış ve sosyal bilimlerde önemli bir epistemolojik dönüşümü beraberinde getirmiştir. 1990’lı yıllarla birlikte Judith Butler’in toplumsal cinsiyetin performatif niteliğine yaptığı vurgu ile Thomas Laqueur’un biyolojik cinsiyetin tarihsel olarak değişkenlik gösterdiğine ilişkin çalışmaları da bu dönüşümü derinleştirmiştir. Bu çalışmalar, biyolojik cinsiyetin dahi sabit ve doğal bir kategori olarak kabul edilemeyeceğini ileri süren kuir yaklaşımların güç kazanmasına katkı sağlamıştır. Böylece daha önce ontolojik bir veri olarak kabul edilen “biyolojik cinsiyet” kategorisi, bilgi ve iktidar ilişkileri bağlamında tarihsel ve söylemsel olarak kurulan bir yapı şeklinde ele alınmaya başlanmıştır; bu yaklaşım zamanla sosyal bilimler literatüründe giderek daha görünür ve etkili bir epistemik çerçeve hâline gelmiştir (Foucault, 2007; Butler, 2008; Laqueur, 1990).

2000’li yıllarla birlikte kuir teori ve LGBTQ odaklı yaklaşımlar, toplumsal cinsiyet kavramını giderek daha belirgin biçimde “kimlik” ekseninde yeniden tanımlamaya başlamıştır. Bu süreçte “toplumsal cinsiyet” kavramı, yalnızca kadın-erkek ilişkilerini açıklayan bir çerçeve olmaktan çıkarak “toplumsal cinsiyet kimliği” kavramı etrafında genişleyen ve LGBTQ kimliklerini de kapsayan yeni bir anlam yapısı içinde kullanılmaya başlanmıştır. Böylece cinsiyet kategorileri, sabit ve ikili referanslar olarak ele alınmak yerine, çoğul ve değişken kimlik pozisyonları üzerinden tanımlanan bir çerçeveye doğru kaymıştır. Stryker (2008) ve Preciado’nun (2008) çalışmalarıyla birlikte bu yaklaşım daha görünür ve etkili hâle gelmiş; zamanla yalnızca teorik bir tartışma alanı olmaktan çıkarak sosyal bilimlerde bilgi üretim süreçlerini şekillendiren kurucu bir epistemik çerçeveye dönüşmüştür. Bu dönüşüm özellikle kadın çalışmaları alanında, “kadın” kategorisinin analitik merkeziliğinin zayıflayıp zayıflamadığına ilişkin yoğun tartışmaları da beraberinde getirmiştir.

Kadın çalışmaları literatüründe bu dönüşüme yönelik en dikkat çekici eleştirilerden bazıları Nancy Fraser ve Sheila Jeffreys tarafından geliştirilmiştir. Fraser, toplumsal cinsiyet kavramının giderek “kimlik” merkezli bir çerçeve içinde kullanılmasının, kadın kategorisi etrafında şekillenen politik odağı zayıflattığını ve kadınların özgül sorunlarını görünür kılan analitik zeminde aşınmaya yol açtığını ileri sürmektedir (Fraser, 2013, s. 209). Benzer biçimde Jeffreys de Gender Hurts adlı çalışmasında, toplumsal cinsiyet kavramının geçirdiği dönüşüm sonucunda kadınların maruz kaldığı yapısal eşitsizlikleri görünür kılan bir araç olmaktan uzaklaştığını savunmaktadır.

Jeffreys'e göre kavramın "kimlik" ekseninde yeniden tanımlanması, kadın politikalarının hedef kitlesini belirsizleştirmiş ve kadın hareketinin ortak talepler etrafında kurduğu siyasal bütünlüğü zayıflatmıştır (Jeffreys, 2014, s. 45). Bu tartışmalar, kadın çalışmaları alanında ortaya çıkan kavramsal dönüşümün analitik sonuçlarını görünür kılması bakımından literatürde önemli bir yer tutmaktadır.

Son yirmi yıllık dönemde kuir yaklaşımın sosyal bilimler alanında, özellikle de feminist literatür içinde giderek daha etkili hâle gelmesi, toplumsal cinsiyet kavramının ontolojik zemindeki dönüşümün önemli boyutlarından biri olarak değerlendirilebilir. Bu dönüşümün yalnızca teorik tartışmalarla sınırlı kalmadığı; akademik yayın rejimleri, araştırma fonları ve değerlendirme mekanizmaları aracılığıyla kurumsallaştığına ilişkin değerlendirmeler de literatürde yer almaktadır. David M. Halperin'in *The Normalization of Queer Theory* adlı çalışması, kuir teorinin başlangıçta yerleşik akademik normlara yönelik eleştirel bir müdahale niteliği taşımasına rağmen, kısa süre içinde akademi içinde yaygınlaşarak güçlü bir epistemik çerçeveye dönüştüğünü ileri sürmektedir (Halperin, 2003). Bu süreçte toplumsal cinsiyet kavramı da giderek "kimlik" eksenli bir kullanım içinde yeniden şekillenmiş; hangi bilgi biçimlerinin akademik olarak meşru kabul edileceğini belirleyen etkili kavramsal araçlardan biri hâline gelmiştir.

Sonuç olarak toplumsal cinsiyet kavramı aynı terminolojiyle kullanılmaya devam etse de, kavramın dayandığı ontolojik zemin zaman içinde önemli ölçüde dönüşmüş ve farklı anlam rejimleri ortaya çıkmıştır. Bu dönüşüm yalnızca teorik tartışmalar düzeyinde kalmamış; akademik bilgi üretimi, politika söylemleri ve gündelik dil aracılığıyla kurumsallaşarak yeni anlam çerçevesinin yerleşmesine katkı sağlamıştır. Bu nedenle kavramın güncel kullanım biçimini anlayabilmek için, geçirdiği semantik dönüşümün hangi epistemik ve kurumsal süreçler aracılığıyla şekillendiğini birlikte değerlendirmek gerekmektedir.

3.2. Toplumsal Cinsiyet Kavramının Çoklu Cinsiyet Bağlamında Kategorik Kullanımının Kurumsallaşması

Toplumsal cinsiyet kavramının sosyal bilimlerde geçirdiği semantik dönüşüm bir yandan teorik literatür düzeyinde yeniden tanımlama niteliğinde gerçekleşirken, diğer yandan kavramın anlam yapısındaki değişim günlük yaşam diline dönüşerek kurumsallaşmıştır. Sosyal bilimler alanında bir kavramın kurumsallaşması, o kavramın akademik tartışma alanını aşarak toplumsal yapıyı anlayabilmek için kullanılan ölçüm araçlarında, veri üretim rejimlerinde ve idari kayıt sistemlerinde tekrar eden bir kategori haline gelmesiyle yakından ilişkilidir (Bowker & Star, 1999; Porter, 1995). Bu nedenle toplumsal cinsiyet kavramının iki cinsiyetli ontolojik zeminden ayrılıp çoklu cinsiyet rejimi içinde kategorik bir sınıflandırma değişkeni olarak yerleşip yerleşmediğini değerlendirmek için, kavramın kuramsal kullanımının yanı sıra somut ölçüm ve kayıt pratiklerinde nasıl işlendiğine bakmak gerekmektedir.

Önceki bölümde değinildiği üzere, toplumsal cinsiyet kavramı sosyal bilimlerde 1950'lerden 2020'lere uzanan süreçte aşamalı bir semantik dönüşüm izlemiştir. Bu süreç sonunda "kadın" odağından ayrılıp çoklu kimlik kategorilerini içeren yeni bir sınıflandırma mantığı içinde kullanılmaya başlanmıştır. Kavramın dönüşen anlam yapısının ve bu dönüşümün kurumsallaşma sürecinin izlenebilmesi için bu çalışma içerisinde, semantik değişimin doğrudan gözlemlenebildiği üç düzlem üzerinden bir analiz sunulmaya çalışılmıştır. Bunlar; sosyal bilimlerde nicel veri üretiminde kullanılan büyük ölçekli anketler ve veri setleri, metodolojik standartlar üreten araştırma kurumları ve kamuoyu araştırma kuruluşları ile devletlerin idari ve hukuki kayıt sistemleridir. Bu üç düzlem, toplumsal cinsiyet kavramının hem bilgi üretimi (akademik alan), hem metodolojik standartlaşma (araştırma kurumları) hem de idari-kurumsal kayıt pratikleri (devlet) düzeyinde somut biçimde nasıl kodlandığını ve kurumsallaştığını doğrudan gözleme imkânı sunduğu için tercih edilmiştir. Bu üç alan birlikte değerlendirildiğinde, toplumsal cinsiyet kavramının süreçsel ve ilişkisel bir analiz kategorisi olmaktan çıkarak kategorik bir sınıflandırma mantığına nasıl dönüştüğü ve iki cinsiyetli rejimden çok cinsiyetli rejime geçiş sürecinde hangi anlam dönüşümlerine uğradığı daha açık biçimde izlenebilmektedir.

Kavramsal kategorik bir yapı içerisinde anlam dönüşümünün en görünür kurumsal yüzeylerinden biri, sosyal bilimlerde nicel bilgi üretiminin temel altyapısını oluşturan büyük ölçekli anketler ve veri setleridir. Çünkü anketlerde kullanılan kategori setleri kavramın hangi ontolojik çerçeve içinde kullanılıp veri haline getirildiğini yansıtır (Porter, 1995).

Bu nedenle, söz konusu veri setlerinde cinsiyet bilgisinin hangi terimlerle ifade edildiği ve hangi kategori setleriyle kodlandığı, kavramın anlam yapısındaki dönüşümü izlemek açısından özel bir önem taşımaktadır (Bowker & Star, 1999). Uluslararası karşılaştırmalı araştırmalarda yaygın biçimde kullanılan veri setleri incelendiğinde, toplumsal cinsiyet kavramının semantik dönüşümünün kurumsallaşma süreci izlenebilmektedir. Bu bağlamda, uzun dönemli veri üretim kapasitesine sahip olmaları ve çok sayıda akademik çalışmaya temel oluşturmaları nedeniyle, General Social Survey (GSS) ve National Longitudinal Study of Adolescent to Adult Health (Add Health) veri setleri, metodolojik literatürde geniş ölçüde referans verilen ve nicel araştırma pratikleri üzerinde etkisi bulunan iki temel veri altyapısı olarak, söz konusu dönüşümün izlenebileceği önemli örnekler olarak çalışmada tercih edilmiştir (Smith et al., 2019; Harris et al., 2019).

İlk olarak GSS araştırmaları ve veri seti dokümantasyonları incelendiğinde, toplumsal cinsiyet kavramındaki dönüşümün ölçüm ve sınıflandırma pratiklerine de yansıdığı anlaşılmaktadır. Araştırmanın başladığı 1972 yılından itibaren uzun yıllar boyunca cinsiyet değişkeni, “biyolojik cinsiyet” (sex) başlığı altında ve yalnızca “kadın/erkek” (male/female) ikiliği temelinde kodlanmıştır (Davis & Smith, 1992; Smith et al., 2019). 1970’ler ve 1980’lerde kullanılan soru formları da açık biçimde biyolojik cinsiyet terminolojisine dayanmaktadır. Ancak 1990’lı yıllarla birlikte “sex” kavramının yanında “gender” terminolojisinin de daha görünür biçimde kullanılmaya başlaması, kavramsal dönüşümün ilk aşamada terminolojik ve teorik düzeyde veri üretim süreçlerine yansıdığını göstermektedir (Smith et al., 2019). 2010’lu yıllardan itibaren ise özellikle alternatif veri setleri ve metodolojik çalışmalarda “gender identity” (toplumsal cinsiyet kimliği) kavramının veri üretim süreçlerine dahil edilmeye başlandığı anlaşılmaktadır. Bu kapsamda geleneksel “male/female” kategorilerine ek olarak “non-binary”, “other” ve benzeri çoklu kategori setleri de kullanılmaya başlanmıştır (NASEM, 2022). Bu dönüşüm, toplumsal cinsiyet kavramının yalnızca teorik tartışmalar düzeyinde değil; sosyal bilimlerde veri toplama, sınıflandırma ve ölçüm pratikleri içinde de yeni bir anlam çerçevesi etrafında yeniden yapılandırıldığını göstermektedir.

Add Health veri seti ve bu veri setine ilişkin metodolojik çalışmalar birlikte değerlendirildiğinde ise, toplumsal cinsiyet kavramındaki dönüşümün daha katmanlı ancak görece sınırlı bir biçimde ölçüm süreçlerine yansıdığı anlaşılmaktadır. Araştırmanın ilk dalgalarının yürütüldüğü 1994–1995 döneminde cinsiyet değişkeni, “sex” başlığı altında ve ikili bir sınıflandırma sistemi içinde kaydedilmiştir (Harris et al., 2019). Bununla birlikte araştırmanın ergenlikten yetişkinliğe geçiş sürecini izleyen boylamsal yapısı çerçevesinde, sonraki dönemlerde cinsiyetle ilişkili ölçüm araçlarının çeşitlendiği dikkat çekmektedir. Özellikle daha yeni veri toplama aşamalarında, doğumda atanan cinsiyet ile bireyin mevcut kimliğine ilişkin cinsel yönelim bilgileri birbirinden ayırmaya yönelik soru formlarının kullanılmaya başlanması, “toplumsal cinsiyet kimliği” eksenli yaklaşımın veri üretim süreçlerine kademeli biçimde dahil edildiğini göstermektedir (Harris et al., 2019; NASEM, 2022). GSS ve Add Health veri setleri birlikte ele alındığında, toplumsal cinsiyet kavramının ölçüm rejimlerinde farklı yoğunluk ve biçimlerde kurumsallaştığı söylenebilir. Sosyal bilimler literatüründe “gender” kavramı hızla yaygınlaşırken, her iki veri setinde de ilk dönemlerde “sex” kategorisinin korunmaya devam ettiği; ancak sonraki süreçte “gender” ve “gender identity” eksenli ölçüm yaklaşımlarının giderek daha görünür hâle geldiği anlaşılmaktadır. Bu durum, sosyal bilimlerdeki kavramsal dönüşümün zaman içinde veri üretim pratiklerine de yansıtılarak ölçüm ve sınıflandırma sistemlerini dönüştürmeye başladığını göstermektedir (Smith et al., 2019; Harris et al., 2019; NASEM, 2022).

Toplumsal cinsiyet kavramı bağlamında ölçüm pratiklerinde gözlenen dönüşüm yalnızca akademik veri setleriyle sınırlı değildir. Metodolojik standart üretme kapasitesi yüksek araştırma kurumları ve kamuoyu araştırma kuruluşları da bu dönüşümün küresel ölçekte yaygınlaşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Akademik veri setleri aracılığıyla üretilen bulgular bilimsel literatürde kavramın kullanımını şekillendirirken, bu tür araştırma kuruluşları geliştirdikleri anket tasarımları, metodolojik kılavuzlar ve veri analizleri yoluyla hem kamu politikası süreçlerini hem de medya üzerinden yürütülen kamuoyu tartışmalarını etkileyebilmektedir. Bu çerçevede, küresel ölçekte kamuoyu araştırmaları yürüten ve anket metodolojisi geliştiren önemli kuruluşlardan biri olan Gallup, toplumsal cinsiyet kavramının ölçüm biçimlerine ilişkin geliştirdiği uygulama ve önerilerle dikkat çekmektedir. Özellikle “Asking Inclusive Questions About Gender” (Toplumsal Cinsiyet Hakkında Kapsayıcı Sorular Sormak)

ve “Measuring Diverse Gender Identities” (Çeşitli Toplumsal Cinsiyet Kimliklerini Ölçmek) başlıklı çalışmalarında, cinsiyet bilgisinin anket formlarında “toplumsal cinsiyet kimliği” çerçevesi altında daha kapsayıcı kategori setleriyle ölçülmesine yönelik metodolojik öneriler sunulmuştur (Marlar, 2023; Marlar & Willcoxon, 2023). Bu çalışmalar, toplumsal cinsiyet kavramının anket tasarımı ve veri üretim süreçlerinde nasıl tanımlandığına ve standardize edildiğine ilişkin dönüşümün kurumsal düzeyde nasıl şekillendiğini göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Bu tür girişimler, hangi soru formatlarının ve hangi kategori setlerinin kamusal alandaki günlük dil kullanımında standartlaşacağını ve “norm” hâline dönüşerek kurumsallaşma sürecini büyük ölçüde tamamladığını gösteren ve bunu görünür kılan önemli bir göstergedir.

Anket araştırmalarının yanı sıra, toplumsal cinsiyet kavramının kategorik bir sınıflandırma rejimi olarak kurumsallaşmasının en bağlayıcı göstergelerinden bir diğeri ise devletlerin idari ve hukuki belgelerinde gözlenen dönüşümlerdir. Kimlik kartları, nüfus kayıtları ve pasaportlar, devletin bireyi hangi kategori rejimi içinde tanıdığını gösteren temel araçlardır. Bu belgelerde kullanılan sınıflandırmalar kamusal olarak geçerli kabul edilen cinsiyet rejiminin hangi ontolojik temelde kurulduğunu görünür kılan kurumsal tanıma ve kayıt mekanizmalarıdır (Bowker&Star, 1999). 2000’li yıllardan itibaren dünyada bir kısım ülkelerin resmi belgelerinde “sex” yerine “gender” terminolojisinin kullanılmaya başlanması, kavramsal dönüşümün kurumsallaşma sürecini güçlendirmiştir. Avustralya ve Yeni Zelanda’da pasaportlarda “M/F/X” seçeneklerinin kabul edilmesi, Almanya’da 2018 itibarıyla doğum kayıtlarında üçüncü cinsiyet kategorisinin tanınması ve Kanada ile ABD’de pasaport belgelerinde “X” kategorisinin eklenmesi, üçlü cinsiyet rejiminin idari-hukuki düzeyde kurumsallaşmasına işaret eden örnekler olarak değerlendirilebilir (International Civil Aviation Organization, 2015; Bundesverfassungsgericht, 2017; U.S. Department of State, 2022; Government of Canada, 2019; Hines, 2020). Bu örnekler, kavramsal dönüşümün bilimsel ölçüm araçlarının yanı sıra, devletlerin idari ve hukuki belgeleri aracılığıyla da kurumsallaştığını göstermektedir.

Bu bulgular birlikte ele alındığında, toplumsal cinsiyet kavramının üçlü ya da çoklu cinsiyet rejimi içinde kategorik kullanımının özellikle 2000 sonrası dönemde farklı kurumsal alanlarda eş zamanlı biçimde yaygınlaşmaya başladığı anlaşılmaktadır. Nicel araştırmalarda ölçüm standartlarının değişmesi, bu ölçüm biçimlerinin GSS ve Add Health gibi büyük veri setleri ile Gallup gibi metodolojik standart üretme kapasitesi yüksek araştırma kurumları aracılığıyla daha görünür hâle gelmesi ve bazı devletlerin resmî belgelerinde üçüncü kategori seçeneklerini tanınması, birbirine eklemlenen çok katmanlı bir dönüşüm sürecine işaret etmektedir. Bu süreç, toplumsal cinsiyet kavramının toplumsal süreçleri açıklayan soyut bir analiz kategorisi olmanın ötesine geçerek veri üretimi, sınıflandırma ve kamusal tanıma pratiklerinde yeni kategorik kullanım biçimleri içinde yeniden yapılandığını göstermektedir. Bu bulgular, toplumsal cinsiyet kavramındaki semantik dönüşümün yalnızca teorik tartışmalar düzeyinde kalmadığını; veri üretim rejimleri, metodolojik standartlar ve kamusal kayıt sistemleri aracılığıyla kurumsal düzeyde de yeniden üretildiğini ortaya koymaktadır.

Bu dönüşümün politika alanındaki yansımaları ise özellikle 2010 sonrası dönemde daha görünür hâle gelmiştir. Özellikle 2010’lu yıllardan itibaren hem sosyal bilimler literatüründe hem de kamu politikası tartışmalarında “toplumsal cinsiyet” kavramının kullanımına yönelik eleştiriler ve sorgulamalar artmaya başlamıştır. Nitekim 2015 sonrası dönemde Doğu Avrupa ve Türkiye gibi bazı ülkelerde kadın politikaları içerisinde “toplumsal cinsiyet” kavramının kullanımının sınırlandırılması ya da terk edilmesine yönelik eğilimler ortaya çıkmıştır. Bu nedenle kadın politikaları alanında toplumsal cinsiyet kavramının kullanımından vazgeçilmesinin bir politika değişimi mi yoksa belirli bir süreklilik biçimi mi ifade ettiğini değerlendirebilmek için, kavramın geçirdiği semantik dönüşüm ile bu dönüşümün kurumsallaşma biçimlerinin birlikte ele alınması önemli bir analitik boyut oluşturmaktadır.

Bununla birlikte bu tartışmalar yalnızca ulusal politika süreçleriyle sınırlı değildir. Küreselleşmeyle birlikte ulusüstü kurumların kadın politikaları alanındaki norm üretme kapasitesi de artmıştır. Bu nedenle toplumsal cinsiyet kavramının uluslararası hukukta nasıl tanımlandığı ve hangi normatif çerçeve içinde kodifiye edildiği, ulusal kamu politikalarını doğrudan etkileyebilmektedir. Bu çerçevede bilimsel kamu politikası analizinde, kavramın uluslararası hukukta geçirdiği dönüşüm ile ulusal mevzuatlara yansıma biçimlerinin birlikte incelenmesi gerekmektedir. Söylemsel kurumsalcılık yaklaşımı da kavramsal dönüşüm ile uluslararası hukuk belgeleri arasındaki ilişkiyi birlikte ele alarak politika analizinin daha bütüncül biçimde yürütülmesine imkân sağlamaktadır.

4. Uluslararası Hukukta “Toplumsal Cinsiyet” Kavramının Dönüşümü: BM ve AB Mevzuatı Üzerinden Bir Analiz

Uluslararası hukuk, toplumsal gerçekliğin hangi kategoriler üzerinden tanımlanacağını ve hangi eşitsizlik biçimlerinin hukuki koruma alanına dâhil edileceğini belirleyen temel normatif çerçevelerden biridir. Bu nedenle kavramların anlamsal dönüşümleri akademik yazının yanında uluslararası hukuk ve politika metinleri aracılığıyla da yeniden tanımlanmaktadır. Bir kavramın uluslararası hukukta yer edinmesi, hak rejimlerinin kapsamını ve sınırlarını yeniden şekillendiren çok katmanlı bir sürece işaret eder. Küresel yönetim literatüründe de vurgulandığı üzere, uluslararası normlar ulusal politika ve hukuk düzenlerini dönüştürürken, ulusal uygulamalar da bu normların yeniden yorumlanmasına ve kurumsallaşmasına katkıda bulunmaktadır (Keck & Sikkink, 1998; Finnemore & Sikkink, 1998). Bu karşılıklı (reciprokal) etkileşim süreci, özellikle toplumsal cinsiyet kavramının hem uluslararası hem de ulusal düzeyde geçirdiği dönüşümü anlamak açısından kritik bir analitik zemin sunmaktadır. Bu bağlamda, ulusal kamu politikalarında —özellikle kadın politikası belgelerinde— kavramın kullanımına ilişkin değişimlerin bir politika kırılması mı yoksa süreklilik gösteren bir dönüşüm mü olduğunun anlaşılabilirliği için, uluslararası hukuk düzeyindeki normatif yeniden tanımlama süreçlerinin ulusal düzeydeki yansımalarıyla birlikte ele alınması gerekmektedir. Bu nedenle çalışma içerisinde söylemsel kurumsalcılık perspektifinden bütüncül bir kamu politikası analizi yapabilmek için uluslararası hukuk boyutunun da dahil edilmesi tercih edilmiştir.

Ulusal ve uluslararası düzey birlikte değerlendirildiğinde, toplumsal cinsiyet kavramının geçirdiği semantik dönüşümün ve bu yeni anlamın kurumsallaşma sürecinin, farklı biçim ve yoğunluklarda uluslararası hukuk metinlerine yansıdığı görülmektedir. Bu süreçte özellikle Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Birliği (AB), kavramın uluslararası hukuk ve politika alanında yerleşmesinde merkezi aktörler olarak öne çıkar. Her iki kurum da toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının geliştirilmesi yoluyla kavramın ulusal politika alanlarına aktarılmasında belirleyici bir rol üstlenmiştir (Finnemore & Sikkink, 1998; Finnemore, 1996; United Nations, 1995).

Bu bağlamda BM ve AB mevzuatı, “toplumsal cinsiyet” kavramının uluslararası hukuk düzeyinde kazandığı normatif içeriğin izlenebileceği temel referans alanları olarak değerlendirilebilir. Özellikle 2000’li yıllardan itibaren, sosyal bilimler literatüründe gözlenen dönüşümlere paralel biçimde, kavramın uluslararası hukuk ve politika metinlerindeki kullanımı daha görünür hale gelmiştir. Toplumsal cinsiyet kavramının uluslararası politika metinlerindeki kullanımının tarihsel dönüşümüne hem BM hem de AB gibi uluslararası aktörler düzeyinde birlikte ele alındığında, kadın politikalarının ilk döneminden 2000’lere kadar olan süreçte, “gender equality” politikalarının esasen kalkınma politikasının içinde başladığı görülmektedir. Kalkınma odağında başlayan bu politikalar, BM öncülüğünde gelişmiş; şekli adalet anlayışından maddi eşitlik anlayışına kademeli olarak evrilmiş ve 1990’lardan itibaren ise “gender mainstreaming” (toplumsal cinsiyet ana akım politikası) stratejisiyle ana akım bir kamu politikası yaklaşımına dönüşmüştür. Kadın politikaları ve uluslararası hukuk metinlerinde toplumsal cinsiyet kavramının ontolojik zemini, “kadın” odağından ve kadın/erkek cinsiyetleri temelinde ikili cinsiyet rejimi çerçevesinde bu döneme kadar kullanılmaya devam etmiştir. Ancak bu dönemle birlikte hem uluslararası hukukta hem de politika alanında önemli bir dönüşüm yaşanmaya başlanmıştır (Eray-Sarıtaş, 2023, 2025).

1970’lerden 2000’li yılların ilk dönemlerinde eşitlik politikası anlayışında hem BM hem de AB genel olarak biyolojik cinsiyeti veri kabul eden bir ontolojik zeminden beslenmiştir. 2000’li yıllarla birlikte ayrımcılık yasağı rejiminin kapsamının genişlemesi sonucunda her iki uluslararası hukuk alanında da “eşitlik” ve “ayrımcılık yasağı” anlayışı biyolojik cinsiyet bağından koparak “kimlik” temelli çoğul koruma alanlarını içeren bir hak rejimine doğru evrilmeye başlamıştır. Mevcut eşitlik ve ayrımcılık yasağı normlarının genişlemesiyle birlikte cinsiyet anlayışı değişen ve dönüşebilen bir ontolojik zemin içinde ele alınmış ve “çoklu cinsiyet rejimi” içinde tanımlanarak LGBTQ’yu da kapsayan “toplumsal cinsiyet kimliği” kavramı aracılığıyla yasal mevzuatta ve üst politika dokümanlarında formel olarak yer almaya başlamıştır. Eşitlik ve ayrımcılık yasağı kapsamındaki bu dönüşüm, “toplumsal cinsiyet” kavramının sosyal bilimler alanındaki dönüşümü ile eş yönlü ilerlemiştir. Buna göre, yasal mevzuat içinde “toplumsal cinsiyet” kavramının kullanımı da kavramın teorik dönüşümü gibi biyolojik cinsiyet

bağından koparak yeni ontolojik zemin ekseninde, “toplumsal cinsiyet kimliği”ni merkeze alan, çoklu ve değişken cinsiyet rejimi içinde tanımlanan anlamıyla kullanılmaya başlanmıştır.

Bu dönüşümün Avrupa Birliği düzeyindeki en önemli göstergelerinden biri, 2000 yılında kabul edilen ve 2009 yılında bağlayıcı hâle gelen Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı’dır (Charter of Fundamental Rights of the European Union). Şart’ın 21. maddesi, ayrımcılık yasağının kapsamını genişleterek kadın ve erkek cinsiyetini temel alan klasik cinsiyet ayrımcılığı paradigmasının ötesine geçerek “cinsel yönelim” temelinde ayrımcılığı da açık biçimde yasak kapsamına dâhil etmiştir (European Union, 2000). Böylece ayrımcılık yasağının kapsamı, LGBTQ kimliklere yönelik ayrımcılığı da içerecek şekilde yeniden yapılandırılmıştır. Aynı yıl kabul edilen Directive 2000/78/EC de yine, cinsel yönelim temelinde ayrımcılığı yasaklayarak bu normatif genişlemeyi somut bir düzenleme alanına taşımıştır (Council of the European Union, 2000). Bu anlamsal dönüşüm ve politika genişlemesi, uluslararası hukuk ve politika içinde toplumsal cinsiyet kavramının artık “kadın” odaklı ve “süreç” odaklı bir kullanımdan çıkararak; ”LGBTQ” ve “kimlik kategorisi” odaklı çoklu cinsiyet rejimi içinde yeniden tanımlandığı; böylece farklı bir ontolojik zeminde ve farklı bir paradigmal düzeyde “hak” tanımlamalarının başladığını göstermektedir. 2000’li yıllarda Avrupa Birliği müktesebatı içinde gerçekleşen bu ontolojik dönüşüm, kadın çalışmaları literatüründeki odak kayma sorununu da daha görünür hâle getirmiştir. Bu dönemle beraber kadın hakları alanında yargısal yorumların cinsiyet temelli ayrımcılık kavramını trans kimlikleri de kapsayacak şekilde ele alması, “eşitlik” kapsamının yargısal yorum yoluyla da dönüştürüldüğünü göstermektedir (Hines, 2020).

Toplumsal cinsiyet kavramının anlamsal dönüşümünün Avrupa Konseyi düzeyindeki en önemli yansımalarından biri, 2011 yılında kabul edilen ve İstanbul Sözleşmesi olarak bilinen “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi”dir. Sözleşme, kadına yönelik şiddeti “toplumsal cinsiyet” temelli bir insan hakları ihlali olarak çerçevlendirirken, ayrımcılık yasağı hükümleri kapsamında “cinsel yönelim” ve “toplumsal cinsiyet kimliği” temellerini açıkça sayarak normatif korumanın kapsamını genişletmiştir (Council of Europe, 2011). Sözleşme’nin söylem analizi yapıldığında, kadın hakları rejiminin uluslararası yasal mevzuat içindeki “kadın” odaklı yapısının dönüştüğü; ayrımcılık yasağı çerçevesinde koruma alanının “kadın”dan “toplumsal cinsiyet kimliği”ne doğru genişlediği ve farklı cinsel yönelimlerin “kimlik” temeli üzerinden ele alınarak normatif çerçeve içinde görünür kılındığı bir düzenleme mantığının kurulduğu görülmektedir. Bu genişleme, kadın hakları ve kadına yönelik şiddet politikalarının normatif düzeyde ikili cinsiyet rejiminden ayrılarak; çoklu cinsiyet rejimi içinde temellendirilen bir ayrımcılık yasağı anlayışına geçmesiyle bir odak kaymasına neden olmuştur. Böylece daha önce yalnızca “kadın” odağından tanımlanan uluslararası kadın hakları norm sistemi, kadının yanı sıra “toplumsal cinsiyet kimliği” kavramıyla “LGBTQ” da odağa dahil edilerek bir başka paradigma içinden norm sistemi üretmeye başlamıştır.

Uluslararası sözleşmeler aracılığı ile gerçekleşen bu anlamsal dönüşüm süreci AB düzeyinde kurumsal politika belgeleri ile politika çıktılarına da dönüşmeye başlamıştır. Bu çerçevede en belirgin politika çıktılarından birisi Avrupa Komisyonu tarafından 2020 yılında kabul edilen LGBTIQ Equality Strategy 2020–2025 belgesidir. Bu belge ile birlikte “cinsel yönelim” ve “toplumsal cinsiyet kimliği”, AB politika belgelerinde açık biçimde müstakil bir eşitlik alanı olarak tanımlanmış ve böylece LGBTQ haklarının korunması yine “toplumsal cinsiyet kimliği” aracılığıyla bağımsız bir politika ajandası olarak yapılandırılmıştır (European Commission, 2020). Hukuki temelini ayrımcılık yasağı ilkesinden alan bu stratejik çerçeve, kadın hakları politikaları ile LGBTQ eşitlik politikaları arasındaki ortak normatif zemini “ayrımcılık yasağı rejimi” üzerinden kurmaktadır. Bu durum, 2000 sonrası eşitlik rejiminin iki farklı paradigma üzerinden ilerlediğini göstermektedir. Buna göre, bir yandan ikili cinsiyet rejimli normatif yapının devam ettiği, diğer yandan ise ayrımcılık yasağı eksenli çoklu cinsiyet rejiminin ana akım “norm” sistemine dönüştüğü bir süreç söz konusudur. Bu yönüyle söz konusu norm dönüşümü, halihazırdaki eşitlik rejiminin iki farklı yaklaşımın birlikte işleyişi içinde şekillendiğini göstermektedir. AB düzeyinde LGBTQ eşitlik politikası, 2000’li yılların başında kadın hakları ve eşitlik politikaları içinde “toplumsal cinsiyet” kavramının “toplumsal cinsiyet kimliği” biçiminde kullanımıyla, ayrımcılık yasağı ilkesinin kapsamı da LGBTQ odağında yeniden tanımlanmış ve 2020 dönemiyle birlikte kurumsal olarak daha belirgin ve ayrı bir politika alanına dönüşmüştür.

Birleşmiş Milletler öncülüğünde gerçekleşen bu dönüşümün 2000 sonrası sürecine bakıldığında ise yine Avrupa Birliği müktesebatındaki gelişmelerle paralel bir seyir izlediği görülmektedir. Ancak bu dönüşüm, BM sisteminde çoğunlukla bağlayıcı uluslararası sözleşmelerden ziyade “soft law” (yumuşak hukuk) belgeleri ile izleme ve yorum mekanizmaları aracılığıyla şekillenmektedir. Bu bağlamda Yogyakarta İlkeleri, uluslararası insan hakları hukukunun “cinsel yönelim” ve “toplumsal cinsiyet kimliği” temelinde yeniden yorumlanmasına yönelik önemli bir “norm” belirleme metni olarak öne çıkmaktadır. Devletlerarası bir müzakere sürecinin formel çıktısı olmaması nedeniyle bağlayıcı bir uluslararası antlaşma niteliği taşıyamamasına rağmen bu metin, Kasım 2006’da Endonezya’nın Yogyakarta kentinde bir araya gelen bağımsız insan hakları uzmanları tarafından hazırlanmış ve mevcut insan hakları normlarının söz konusu alanlarda nasıl uygulanması gerektiğine ilişkin ortak bir yorum çerçevesi sunarak formel politika süreci için önemli bir aşamayı tamamlamıştır (Yogyakarta Principles, 2007). 2017 yılında yayımlanan Yogyakarta +10 metni de yine, bu normatif çizgiyi daha da genişleterek özellikle “gender expression” (cinsiyet ifadesi), “sex characteristics” (cinsiyet özellikleri), hukuki cinsiyet tanınması gibi alanlarda daha geniş bir çerçeve sunmuştur (Yogyakarta Principles, 2017). Hem 2006 hem de 2017 tarihli Yogyakarta İlkeleri, metinleri hazırlayan epistemik topluluğun yapısı bakımından dikkat çekicidir. Bu metinlerin hazırlanma sürecine, Birleşmiş Milletler insan hakları mekanizmalarında üst düzey pozisyonlarda görev almış veya bu mekanizmalarla yakın ilişkiler içinde bulunan bağımsız uzmanlar, raportörler ve hukukçuların katkı sunduğu görülmektedir. Bu yönüyle Yogyakarta İlkeleri, yalnızca bağımsız uzmanlar tarafından hazırlanan enformel metinler olmanın ötesinde, uluslararası insan hakları alanında etkili olan uluslararası epistemik bir cemaatin ürünü olarak değerlendirilebilir (Yogyakarta Principles, 2007; Yogyakarta Principles, 2017).

Her iki ulusüstü aktörün, “toplumsal cinsiyet” kavramının ontolojik ve epistemik dönüşümüyle birlikte yasal ve politika ajandalarındaki değişimi incelendiğinde, kurumsallaşma araçları farklılık göstermekle birlikte, Avrupa Birliği örneğinde gözlenen paradigmat dönüşümün Birleşmiş Milletler sistemi içinde de işlediği söylenebilir. Hem BM hem de AB düzeyinde “toplumsal cinsiyet” kavramı başlangıçta, iki cinsiyetli rejim içinde “kadın” odağında bir eşitlik ve ayrımcılık yasağı anlayışına dayanırken, 2000’li yıllarla birlikte çoklu cinsiyet rejimi içinde tanımlanan yeni anlamıyla “toplumsal cinsiyet” kavramındaki ontolojik ve epistemik dönüşüm; biyolojik cinsiyeti sorgulayıp reddeden ve “cinsel yönelim” ile “toplumsal cinsiyet kimliği” temelli ayrımcılık yasağı ve eşitlik anlayışını merkeze alan yeni bir normatif çerçevenin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Özetle bu dönemle beraber uluslararası hukuk alanında kadın hakları mevzuatı da paradigmat nitelikte dönüşümler geçirerek kuir yaklaşım içinden yeniden şekillenmeye başlamıştır. Öyle ki “toplumsal cinsiyet kimliği” kavramı aracılığıyla formelleşen LGBTQ kimlik talepleri bu süreçle beraber temel “norm” statüsünde kadın haklarının merkezinde “Eşitlik Stratejisi Belgeleri” gibi uluslararası üst politika dokümanları ile kurumsallaşmasını gerçekleştirme seviyesine de ulaşmıştır.

Kavramın bu yeni dönemdeki kullanım formunda özellikle Avrupa Komisyonu tarafından kabul edilen “LGBTIQ Equality Strategy 2020–2025” belgesi belirleyici bir rol oynamaktadır. Söz konusu strateji ile birlikte, üye devletlerde 2010’lu yıllarda gelişmeye başlayan LGBTQ eşitlik politikalarının daha sistematik ulusal eylem planları ve eşitlik stratejileri biçiminde kurumsallaştırıldığı görülmektedir (European Commission, 2020). Bu gelişmelere paralel olarak, Malta, Fransa, Almanya, Belçika, Hollanda, İrlanda, Portekiz, İsveç, Finlandiya, Danimarka, Lüksemburg ve İspanya gibi Avrupa ülkelerinde LGBTQ eşitlik politikaları, ulusal strateji belgeleri ve eylem planları aracılığıyla ana akım politika alanına dâhil edilmiştir (ILGA-Europe, 2021). Bu çerçevede ortaya çıkan dönüşüm, toplumsal cinsiyet kavramının yalnızca kadın-erkek eşitliği ekseninde kurumsallaşan bir kategori olmaktan çıkarak, daha geniş bir kimlik temelli eşitlik rejimi içinde yeniden tanımlandığını göstermektedir. Sonuç olarak, “toplumsal cinsiyet” kavramı etrafında şekillenen bu çok katmanlı dönüşüm süreci, bir yandan kadın hakları politikalarının “odak” kayması ile kurumsallaşmasını sürdürürken, diğer yandan aynı kavramın farklı bir ontolojik zeminde yeniden tanımlanmasıyla birlikte LGBTQ eşitlik politikalarının müstakil ve ana akım bir politika alanı olarak kurumsallaşmasına da zemin hazırlamıştır (Finnemore & Sikkink, 1998).

Yarım asırdan fazla süredir literatürde yer alan ve zaman içinde ilk dönem anlamından ayrılarak kullanılmaya devam eden “toplumsal cinsiyet” kavramının geçirdiği anlamsal dönüşüm, yalnızca “kimlik” kavramı etrafında şekillenen terminolojik bir değişime işaret etmemektedir. “Toplumsal

cinsiyet”ten “toplumsal cinsiyet kimliği”ne yönelen bu dönüşüm, aynı zamanda kavramın dayandığı ontolojik zeminin köklü biçimde yeniden tanımlanması anlamına gelmektedir. Uluslararası hukuk ve politika belgelerinde kavramın kullanımının biyolojik cinsiyete dayalı ikili cinsiyet rejiminden, “cinsel yönelim” ve “toplumsal cinsiyet kimliği” ekseninde çoklu cinsiyeti tanımlayan bir kimlik rejimi içinde “norm” üretilmesiyle somutlaşmaktadır. Bu bağlamda söylemsel kurumsalcılık yaklaşımı çerçevesinde bütüncül bir politika analizi yapıldığında, kadın hakları ve uluslararası hukuk tarihi içerisinde kadın politikaları ve LGBTQ taleplerinin farklı paradigmalara dayanarak farklı ontolojik temeller üzerinden ortaya çıkmasına rağmen günümüzde “toplumsal cinsiyet kimliği” kavramı gibi ortak kavram grupları içinde kurumsal dönüşüm geçirmeye başladığı ve bu nedenle LGBTQ politikaları kabul eden ve bu politikaları kabul etmeyen ülkeler arasında kadın politikalarını oluşturma süreçlerinde önemli fikir ayrıklığı yaşandığı anlaşılmaktadır. Bu çerçevede elde edilen bulgular, “toplumsal cinsiyet” kavramının politika ajandalarındaki kullanımının terk edilmesinin her durumda bir politika değişikliği ya da bir gerileme olarak değerlendirilemeyeceğini göstermektedir. Aksine, özellikle kadın politikalarını “kadın” odağında sürdürmeyi tercih eden ülkelerde bu durumun, kavramın uluslararası düzeyde geçirdiği ontolojik dönüşüme karşı geliştirilen ve “kadın” odağında yürütülen “bilinçli” ve “stratejik” bir politika tercihi olarak ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye örneğinde 2015 sonrası kadın politikalarında “toplumsal cinsiyet” kavramının kullanımının bırakılması, bir politika kopuşundan ziyade, kadın politikalarının “kadın” odağında devam ettirilebilmesinin temel koşullarından biri olarak değerlendirilebilir. Bu durum, politika belgelerinde kullanılan kavramların yalnızca rastlantısal terminolojik tercihler olarak değerlendirilemeyeceğini; politika paradigmasını doğrudan etkileyen kurucu unsurlar olduğunu göstermektedir.

Bu durum aynı zamanda politika alanları arasında daha geniş bir paradigmal bütünlüğe işaret etmektedir. Elde edilen bulgular, kadın politikalarındaki dönüşüm tartışmalarının yalnızca kavramsal kullanım düzeyiyle değil, kavramların dayandığı ontolojik ve kurumsal bağlam üzerinden değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Kadın politikalarının “kadın” kategorisi etrafında yeniden merkezileştirilmesi ise aileyi ve çocukları da kapsayan sosyal politika alanlarıyla daha uyumlu bir çerçeve oluşturulmasına imkân tanımaktadır. Bu doğrultuda kadın politikaları, aile politikaları ve çocuk politikaları arasında kurulan bütünlük; politika araçları, hedef kitle ve müdahale biçimleri açısından birbirini tamamlayan bir kamu politikası paradigması içinde şekillenebilmektedir.

Buna karşılık, “toplumsal cinsiyet kimliği” kavramını kadın politikaları ile bütünleşik biçimde kullanan ve LGBTQ eşitlik politikalarını ana akım politika alanına dâhil eden ülkelerde ise, kadın politikalarının ontolojik zemininin “kadın” kategorisinden LGBTQ ekseninde “kimlik temelli çoğul cinsiyet rejimi”ne doğru dönüştüğü görülmektedir. Bu nedenle kadın politikalarında dönüşüm ve gerileme tartışmasını, kavramın kullanımının terk edildiği ülkelere ziyade; kadın politikalarını “toplumsal cinsiyet kimliği” odağından yürüten ülkeler baz alınarak yürütüldüğünde kadın politikaları sorunlarını tespit etme ve çözüm bulma süreçleri için daha analitik ve açıklayıcı bir çerçeve oluşturulabilir. Bu odaktan konuya yaklaşıldığında, Batı merkezli postmodern bir paradigma içerisinde ortaya çıkan kuir epistememin ürettiği söylemin aksine; günümüzde dönüşen anlam yapısı nedeniyle “toplumsal cinsiyet” kavramını kullanmayı bırakarak politika ajandalarının oluşturulması halinde, ülkelerin “kadın” odağından kadın politikalarına devam edebildiği görülebilmektedir. Bu durum, politikalarda bir kırılma veya gerileme değil; aksine kadın odaklı politikaların sürekliliğinin devamına tekabül etmektedir.

5. Sonuç: Toplumsal Cinsiyet Kavramının Ontolojik Dönüşümü ve Kadın Politikalarının Sürekliliği

Bu çalışma, sosyal bilimlerde yaygın biçimde kullanılan “toplumsal cinsiyet” kavramının geçirdiği ontolojik dönüşümün kadın politikaları alanındaki yansımalarıyla birlikte ortaya çıkan epistemik sorunları analiz etmeyi amaçlamıştır. Dünya genelinde 2010’lu yıllardan itibaren, uluslararası hukuk alanında kurumsallaşan LGBTQ politikaları ile kendi normatif ve politik çerçeveleri arasında uyumsuzluk gören bazı ülkelerin, kadın politikalarını oluşturma süreçlerinde toplumsal cinsiyet kavramını değişen anlam yapısı nedeniyle terk etmeye başladıkları görülmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramının politika dokümanlarından tasfiye edilmesi, bir kısım uluslararası kuruluş, akademisyen ve feminist çevreler tarafından kadın politikalarının zayıflatılması veya kadın haklarının daraltılması biçiminde yorumlanmış ve hatta kadın politikalarında “anti-gender” kavramsallaştırması çerçevesinde bir “gerileme” olarak değerlendirilmiştir (Butler, 2021; Kuhar & Paternotte, 2017; Graff & Korolczuk,

2022; European Parliament, 2019). Ancak bu çalışma kapsamında yapılan analizler, söz konusu değerlendirmelerin büyük ölçüde kavramın terminolojik varlığına odaklandığını, toplumsal cinsiyet kavramının anlam yapısında meydana gelen ontolojik dönüşümü yeterince dikkate almadığını ve bu nedenle analitik düzeyde sınırlı kaldığını ortaya koymaktadır. Bu yönüyle söz konusu değerlendirmeler, Kraft ve Furlong'un kamu politikası analizleri tasnifinde (2004) "siyasal kamu politikası analizi"ne daha yakın durmakta; kavramın ontolojik dönüşümünü ikincil planda bırakarak belirli normatif ve ideolojik pozisyonlar üzerinden şekillenmektedir.

Bu kavramsal sorundan hareketle çalışma, söz konusu metodolojik sorunun üstesinden gelmek amacıyla, "toplumsal cinsiyet" kavramının politika ajandası içerisindeki kullanımından vazgeçilmesinin bir politika değişimini mi yoksa sürekliliği mi ifade ettiğini, kavramın ontolojik ve epistemik dönüşümünü merkeze alarak incelemeyi tercih etmiştir. Bu doğrultuda, söylemsel kurumsalcılık yaklaşımı temelinde yürütülen bilimsel kamu politikası analizi çerçevesinde gerçekleştirilen söylem analizi ile, araştırma kapsamında "toplumsal cinsiyet" kavramının hangi bağlamdan hangi bağlama dönüştüğü, sosyal bilimler alanında bu dönüşümün nasıl gerçekleştiği ve ölçüm rejimleri ile veri üretim pratikleri aracılığıyla nasıl kurumsallaştığı analiz edilmiştir. Ayrıca, kavramın uluslararası hukuk alanında bağlamsal zeminde nasıl bir normatif dönüşüm geçirdiği de yine söylemsel kurumsalcılık yaklaşımı çerçevesinde ele alınmıştır.

Yapılan analizler, "toplumsal cinsiyet" kavramının terminolojik düzeyde süreklilik gösterse de, özellikle 1990'lar sonrası postmodern dönemde kuir yaklaşımın etkisiyle paradigmatik düzeyde anlamsal, diğer bir ifadeyle semantik bir dönüşüm geçirdiğini; "kadın" odağından ve biyolojik cinsiyet temelli bir süreç açıklama kullanımından uzaklaşarak "toplumsal cinsiyet kimliği" ekseninde çoklu ve değişken kimlik kategorilerine dayanan yeni bir anlam yapısı kazandığını ortaya koymaktadır. Bu dönüşümün en görünür göstergelerinden biri, kavram etrafında üretilen bilgi biçimlerinde ve sorulan soruların niteliğinde ortaya çıkan değişimdir. Nitekim yaklaşık yirmi yıl öncesine kadar toplumsal cinsiyet daha çok kadın-erkek ilişkilerinin ve toplumsal cinsiyet örüntülerinin nasıl oluştuğunu açıklamaya yönelik analitik bir kategori olarak kullanılırken, günümüzde giderek daha fazla bireyin "toplumsal cinsiyet kimliğinin nedir?" sorusu üzerinden tanımlandığı kimlik temelli bir anlam çerçevesi içerisinde kullanılmaktadır. Bu çalışma, toplumsal cinsiyet kavramının gündelik yaşamdaki kullanımında somut biçimde gözlemlenebilen bu dönüşümü, kavramın ontolojik değişiminin görünür bir göstergesi olarak değerlendirmiştir. Analizler, söz konusu dönüşümün yalnızca gündelik dilde değil; akademik bilgi üretimi, ölçüm rejimleri ve normatif düzenlemeler aracılığıyla da kurumsallaştığını göstermektedir.

Bu bulgular, kadın politikaları alanında uluslararası düzeyde iki farklı kamu politikası modelinin ortaya çıktığını göstermektedir. Birinci modelde, "toplumsal cinsiyet kimliği" ekseninde şekillenen yaklaşım doğrultusunda kadın politikalarının, LGBTQ hakları ile bütünleşik bir çerçeve içinde yeniden yapılandırılarak, kadın politikalarının analitik odağının "kadın" kategorisinden uzaklaşarak yürütüldüğü; ikinci modelde ise, kavramın geçirdiği ontolojik dönüşüm dikkate alınarak, "toplumsal cinsiyet" kavramının politika ajandasından çıkarılarak kadın politikalarının "kadın" odağında sürdürülmeye devam edildiği görülmektedir.

Bu çerçevede Türkiye örneği değerlendirildiğinde, "toplumsal cinsiyet" kavramının politika belgelerinden çıkarılmasını bir politika değişimi ya da gerilemesi olarak nitelendiren eleştirilerin aksine, bunun kadın politikalarının "kadın" odağında sürdürülebilmesini sağlayan ve bu yönüyle politika sürekliliğini güçlendiren stratejik bir tercih olarak ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bu tercih, bir politika kopuşundan ziyade, kadın politikalarının kadın odağında devam ettirilmesine yönelik bir süreklilik mekanizması olarak değerlendirilebilir. Ayrıca kadın politikaları ile aile politikaları ve çocukların korunmasına yönelik politikalar arasında daha bütüncül ve paradigmatik açıdan uyumlu bir politika çerçevesinin kurulmasına katkı sağladığı düşünülmektedir. Buna karşılık, "toplumsal cinsiyet kimliği" kavramını kadın politikaları ile bütünleşik biçimde kullanan ve LGBTQ politikalarını ana akım politika alanına dâhil eden ülkelerde ise, kadın politikalarının ontolojik zemininin "kadın" kategorisinden LGBTQ eksenli "kimlik temelli çoğul cinsiyet rejimi"ne doğru dönüştüğü görülmektedir. Bu nedenle kadın politikalarında dönüşüm ve gerileme tartışmasının, kavramın kullanımının terk edildiği ülkelere göre ziyade, "cinsel yönelim" ve "toplumsal cinsiyet kimliği" bağlamında kadın politikalarını oluşturan ülke politikaları ekseninde yürütülmesi, bilimsel kamu politikası analizleri açısından daha analitik ve açıklayıcı bir çerçeve sunmaktadır.

Bu doğrultuda çalışma, kavramların ontolojik zeminindeki dönüşümler dikkate alınmaksızın yürütülen politika analizlerinin yanıltıcı sonuçlar doğurabileceğini ortaya koymaktadır. Özellikle 1990'lar sonrasında kadın çalışmaları literatürü ve kadın aktivizmi üzerinde kuir yaklaşımın kurduğu epistemik hâkimiyet dikkate alındığında, politika analizlerinin kavramların yüzeysel kullanımlarına değil, dayandıkları ontolojik ve epistemik temellere odaklanarak yürütülmesi önem arz etmektedir. Bu yaklaşım, hem kadın politikalarının tarihsel sürekliliğini koruyabilmek hem de analitik olarak tutarlı bir kamu politikası değerlendirmesi yapabilmek açısından belirleyicidir. Bununla birlikte çalışma, toplumsal cinsiyet kavramının günümüzde sosyal bilimler literatüründe kavramsal bir muğlaklık ürettiğine de işaret etmektedir. Kavramın bir yandan kadın-erkek ilişkilerini açıklayan analitik bir kategori, diğer yandan ise toplumsal cinsiyet kimliği ekseninde şekillenen kimlik temelli bir kategori olarak kullanılması, farklı ontolojik zemine dayanan anlamların aynı terminoloji altında bir araya gelmesine neden olmaktadır. Bu nedenle gelecekteki çalışmalarda, ya bu farklı anlam katmanlarını birbirinden ayırabilecek alternatif kavramsal araçların geliştirilmesi ya da toplumsal cinsiyet kavramının hangi ontolojik bağlamda kullanıldığının açık biçimde tanımlanması önem taşımaktadır. Özellikle kavramın kadın-erkek ilişkilerini açıklayan analitik anlamda kullanıldığı çalışmalarda, bunun toplumsal cinsiyet kimliği eksenli kullanımdan farklı olduğunun belirtilmesi, kavramsal açıklık ve analitik tutarlılık açısından gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu çerçevede, dönüşen episteme içinde ve post-truth dönemde kavramların sorgulanmaksızın kullanılmasının, yalnızca kadın politikalarında kırılmalara yol açmakla kalmayıp, aynı zamanda uzun yıllara dayanan kadın hakları mücadelesinin kurucu kazanımlarını da aşındırma potansiyeli taşıdığı söylenebilir.

Sonuç olarak, bu çalışma, toplumsal cinsiyet kavramının anlamsal dönüşümünü dikkate almaksızın yapılan analizlerin ve ideolojik açıklamaların ötesine geçerek, kadın politikalarında yaşanan değişim ve süreklilik tartışmasına ontolojik düzeyde bilimsel bir açıklama sunmaya çalışmıştır. Batı merkezli kuir epistemenin dışında konumlanarak ve bu epistemik çerçeveleri de-kolonyal bir perspektiften eleştirel biçimde değerlendirmeye çalışan bu analiz, kadın politikalarının dayandığı kavramsal ve ontolojik temellerin yeniden değerlendirilmesine katkı sunmaya çalışmıştır. Bu yönüyle çalışma, kadın politikalarının analizinde kavramsal dönüşümlerin politika paradigması, hedefleri, hedef kitleleri ve kurumsal yapılar üzerindeki etkilerini birlikte değerlendiren bütüncül bir analitik çerçeve önermektedir. Bu çerçevenin, biyolojik cinsiyet gerçekliğini reddetmeyen; kadın politikalarını aile kurumu ile karşıtlık içinde değil, aile ve çocuk politikalarıyla birlikte ele alan bütüncül bir sosyal politika perspektifinin geliştirilmesine katkı sunacağı düşünülmektedir. Böylelikle kadın politikalarına ilişkin tartışmaların, kavramsal belirsizlikler ve ideolojik kutuplaşmalar üzerinden değil; kullanılan kavramların dayandıkları ontolojik temelleri ve kadın politikalarının “kadın” odağını nasıl etkilediğini dikkate alan daha tutarlı, daha açıklayıcı ve bilimsel bir analiz zemini üzerinde yürütülebilmesi mümkün hale gelebilecektir.

Kaynakça:

- Blank, A. (1999). Why Do New Meanings Occur? A Cognitive Typology Of The Motivations For Lexical Semantic Change. A. Blank ve P. Koch (Ed.), *Historical Semantics And Cognition* içinde (s. 61–90). Berlin: De Gruyter.
- Bowker, G. C. ve Star, S. L. (1999). *Sorting Things Out: Classification And Its Consequences*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Bundesverfassungsgericht. (2017). Order Of 10 October 2017 - 1 BvR 2019/16.
- Butler, J. (2008). *Cinsiyet Belası: Feminizm Ve Kimliğin Altüst Edilmesi* (B. Ertür, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Butler, J. (2021, 23 Ekim). Why Is The Idea Of ‘Gender’ Provoking Backlash The World Over? *The Guardian*. Erişim adresi: <https://www.theguardian.com/>
- Council of the European Union. (2000). Council Directive 2000/78/EC Of 27 November 2000 Establishing A General Framework For Equal Treatment In Employment And Occupation.
- Council of Europe. (2011). Council Of Europe Convention On Preventing And Combating Violence Against Women And Domestic Violence (Istanbul Convention).

- Davis, J. A. ve Smith, T. W. (1992). *General Social Surveys, 1972–1991: Cumulative Codebook*. Chicago: NORC.
- de Beauvoir, S. (2019). *İkinci Cinsiyet* (G. Acar Savran, Çev.). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları. (Orijinal eser 1949’da yayımlandı)
- Eray-Sarıtaş, Ş. (2025). *Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kamu Politikası: Yeni Kurumsalcı Yaklaşımlar Çerçevesinden 1980–2015 Yılları Arası*. Ankara: Divan Kitap.
- Eray-Sarıtaş, Ş. (2023). Türkiye’nin Cinsiyet Eşitliği Politikalarında Kurumsal Dönüşüm (1998–2005): Yasal Reform Dönemi. S. Kablay (Ed.), *Toplumsal Yaşamda Kadın* içinde (s. 25–44). Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.
- European Commission. (2020). *A Union Of Equality: LGBTIQ Equality Strategy 2020–2025*. Brussels: European Commission.
- European Parliament. (2019). *The Backlash Against Gender Equality And Women’s And Girls’ Rights*. Brussels: European Parliament.
- European Union. (2000). *Charter Of Fundamental Rights Of The European Union*.
- Fausto-Sterling, A. (2000). *Sexing The Body: Gender Politics And The Construction Of Sexuality*. New York: Basic Books.
- Finnemore, M. (1996). *National Interests In International Society*. Ithaca: Cornell University Press.
- Finnemore, M. ve Sikkink, K. (1998). International Norm Dynamics And Political Change. *International Organization*, 52(4), 887–917.
- Foucault, M. (2007). *Cinselliğin Tarihi 1: Bilme İstenci* (H. U. Tanrıöver, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fraser, N. (2013). *Fortunes Of Feminism: From State-Managed Capitalism To Neoliberal Crisis*. London: Verso.
- Geeraerts, D. (2010). *Theories Of Lexical Semantics*. Oxford: Oxford University Press.
- Government of Canada. (2019). *Government Of Canada Introduces “X” Gender Identifier*. Erişim adresi: <https://www.canada.ca/>
- Graff, A. ve Korolczuk, E. (2022). *Anti-Gender Politics In The Populist Moment*. London: Routledge.
- Halperin, D. M. (2003). The Normalization Of Queer Theory. *Journal Of Homosexuality*, 45(2–4), 339–343.
- Harris, K. M. vd. (2019). *The National Longitudinal Study Of Adolescent To Adult Health: Research Design*. Erişim adresi: <https://doi.org/10.3886/ICPSR21600.v21>
- Hall, P. A. (1993). Policy Paradigms, Social Learning, And The State. *Comparative Politics*, 25(3), 275–296.
- Hines, S. (2020). The Feminist Frontier: On Trans And Feminism. *Journal Of Gender Studies*, 29(2), 141–152.
- ILGA-Europe. (2021). *Annual Review Of The Human Rights Situation Of LGBTI People In Europe And Central Asia*.
- International Civil Aviation Organization. (2015). *Machine Readable Travel Documents (Doc 9303)*. Montreal: ICAO.
- Jeffreys, S. (2014). *Gender Hurts: A Feminist Analysis Of The Politics Of Transgenderism*. London: Routledge.
- Keck, M. E. ve Sikkink, K. (1998). *Activists Beyond Borders: Advocacy Networks In International Politics*. Ithaca: Cornell University Press.

- Kraft, M. E. ve Furlong, S. R. (2004). *Public Policy: Politics, Analysis, And Alternatives* (2. Baskı). Washington, DC: CQ Press.
- Kuhar, R. ve Paternotte, D. (2017). *Anti-Gender Campaigns In Europe: Mobilizing Against Equality*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Kuhn, T. S. (1962). *The Structure Of Scientific Revolutions*. Chicago: University of Chicago Press.
- Laqueur, T. (1990). *Making Sex: Body And Gender From The Greeks To Freud*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Marlar, J. (2023). *Asking Inclusive Questions About Gender*.
- Marlar, J. ve Willcoxon, Z. (2023). *Measuring Diverse Gender Identities*.
- Oakley, A. (1972). *Sex, Gender And Society*. London: Temple Smith.
- Money, J. (1955). Hermaphroditism, Gender And Precocity In Hyperadrenocorticism. *Bulletin Of The Johns Hopkins Hospital*, 96, 253–264.
- National Academies Of Sciences, Engineering, And Medicine. (2022). *Measuring Sex, Gender Identity, And Sexual Orientation*. Washington, DC: National Academies Press.
- Porter, T. M. (1995). *Trust In Numbers: The Pursuit Of Objectivity In Science And Public Life*. Princeton: Princeton University Press.
- Preciado, P. B. (2008). *Testo Junkie: Sex, Drugs, And Biopolitics In The Pharmacopornographic Era*. New York: The Feminist Press.
- Saussure, F. de. (2011). *Course In General Linguistics*. New York: McGraw-Hill.
- Schmidt, V. A. (2008). Discursive Institutionalism: The Explanatory Power Of Ideas And Discourse. *Annual Review Of Political Science*, 11, 303–326.
- Schmidt, V. A. (2010). Taking Ideas And Discourse Seriously. *European Political Science Review*, 2(1), 1–25.
- Scott, J. W. (1986). Gender: A Useful Category Of Historical Analysis. *American Historical Review*, 91(5), 1053–1075.
- Smith, T. W. vd. (2019). *General Social Surveys, 1972–2018: Cumulative Codebook*. Chicago: NORC.
- Stryker, S. (2008). *Transgender History*. Berkeley: Seal Press.
- West, C. ve Zimmerman, D. H. (1987). Doing Gender. *Gender & Society*, 1(2), 125–151.
- Wetherell, M., Taylor, S. ve Yates, S. J. (Ed.). (2001). *Discourse As Data: A Guide For Analysis*. London: SAGE Publications.
- United Nations. (1995). *Beijing Declaration And Platform For Action*.
- U.S. Department Of State. (2022). *Gender Marker X*.
- Yogyakarta Principles. (2007). *The Yogyakarta Principles*.
- Yogyakarta Principles. (2017). *The Yogyakarta Principles Plus 10..*

Research Article

Toplumsal Cinsiyet Kavramının Anlam Dönüşümünün Kadın Politikalarına Yansıması: Süreklilik ve Kırılma Bağlamında Kamu Politikası Analizi

The Reflection of the Transformation in the Meaning of the Concept of Gender on Women's Policies: A Public Policy Analysis in the Context of Continuity and Discontinuity

Şenay ERAY SARITAŞ

Doç.Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

senay.saritas@hbv.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-9973-8974>

Extended Abstract

This study analyzes the reflections of the ontological transformation of the concept of “gender” in the social sciences literature on women’s policies within the framework of public policy analysis, focusing specifically on the case of Türkiye. The central research question guiding the study is whether the abandonment of the concept of “gender” in public policy documents should be interpreted as a policy change or as an indication of policy continuity when the concept’s ontological transformation is taken into account.

The study is grounded in the premise that concepts used in public policy are not merely terminological tools but are constitutive elements shaped by specific ontological and epistemological assumptions. Therefore, transformations in conceptual meaning must be understood as processes that redefine how social reality is constructed, how policy problems are framed, and how policy interventions are designed. Within this framework, the concept of “gender” is treated as a central analytical category that has significantly influenced both academic knowledge production and the institutional logic of women’s policies over the past decades.

Historically, the concept of gender emerged as a critical analytical tool to distinguish between biological sex and socially constructed roles, initially serving to strengthen women-centered policy frameworks based on equality between women and men. A visible indicator of the concept’s transformation can be observed in the changing forms of questions through which knowledge about gender is produced. Until roughly two decades ago, gender was predominantly approached through process-oriented questions aimed at identifying and explaining gendered social patterns and relations. In recent years, however, the concept has increasingly been articulated through identity-oriented questions such as “What is your gender?”, reflecting a shift from a relational analytical category toward an identity-based framework. Since the 1990s, the influence of postmodern and queer theoretical approaches has accelerated this ontological transformation. Within this new framework, gender is increasingly defined through multiple, fluid, and identity-based categories encompassing LGBTQ identities.

This transformation has not remained confined to theoretical debates within the social sciences. Rather, it has become institutionalized through various mechanisms, including academic publication regimes, research methodologies, large-scale data production systems, and international legal and policy documents. As a result, the concept of gender has shifted from being a relational and process-oriented analytical category centered on women to a categorical classification system based on identity, thereby redefining the scope and focus of women’s policies.

Methodologically, the study adopts a scientific public policy analysis grounded in the discursive institutionalism approach. This framework enables an examination of how ideas, concepts, and meaning systems shape institutional structures and policy outcomes. The analysis is conducted through contextual discourse analysis, which considers not only the content of texts but also the historical, institutional, and epistemic contexts in which meanings are produced and stabilized.

The analysis proceeds along two main dimensions. First, it examines the semantic and ontological transformation of the concept of gender within the social sciences literature, tracing how the concept evolved from a women-centered analytical category into a broader identity-based framework. Second, it investigates how this transformation has been institutionalized through international legal frameworks and policy documents, particularly within the European Union and United Nations systems.

The findings demonstrate that the ontological shift in the meaning of gender has led to the emergence of two distinct policy models in the field of women's policies. The first model integrates gender identity and LGBTQ issues into the core of equality policies, thereby expanding the normative framework of women's policies into a broader identity-based equality regime. In this model, the analytical focus moves away from the category of "women" toward a plural and fluid understanding of gender identities. The second model, by contrast, responds to the ontological transformation of the concept by distancing itself from the term "gender" in policy documents and maintaining a focus on "women" as the primary category of analysis and intervention. In this model, the abandonment of the concept is not interpreted as a regression or a weakening of women's rights but rather as a deliberate policy choice aimed at preserving the analytical clarity and policy focus on women.

The case of Türkiye is analyzed within this second model. The study finds that the removal of the concept of gender from policy documents in Türkiye, particularly after 2015, should not be understood as a policy rupture or regression. Instead, it reflects a strategic effort to sustain women-centered policies in the face of the concept's changing ontological foundations. This suggests that policy continuity can be maintained not through the preservation of terminology, but through the preservation of the underlying analytical focus and policy objectives.

Furthermore, the study critically engages with existing literature that interprets the removal of the concept of gender as an indicator of "anti-gender" politics or policy regression. It argues that such interpretations often rely on terminological analysis and fail to account for the deeper ontological transformation of the concept. As a result, they risk producing analytically limited or ideologically driven conclusions that do not adequately capture the complexity of policy change processes. In contrast, this study emphasizes the importance of conducting public policy analysis at the ontological level, taking into account the epistemic foundations of concepts and their institutionalization processes. It demonstrates that conceptual transformations can lead to shifts in policy paradigms without necessarily implying policy regression.

In conclusion, the study highlights that analyzing policy change solely through the presence or absence of specific terms is insufficient. Instead, a comprehensive understanding of policy dynamics requires attention to the ontological and epistemic foundations of the concepts that structure policy fields. By foregrounding the relationship between conceptual transformation and policy outcomes, the study contributes to a more nuanced and analytically robust understanding of women's policies in contemporary public policy debates.